

מעדני שבת

פרשת שמות תשפ"ג

גליון שכ"ח

— מעדנים על הפרשה בהלכה ובאגדה —

נערך בס"ד ע"י מתתיהו אליהו הכהן זילביגר

שלג

לעשות בובה או כדור שלג

כתבו הפוסקים שיש לימנע מלעשות כדורי שלג בשבת, שמא יבוא לרסק, וגם משום שדומה למלאכת בונה, וכל שכן שאסור לעשות בובה שלג.

נטילת ידים

השו"ע (או"ח ק"ס) כתב השלג והברד והכפור והגליד (פי' המים הנקפים מרוב הקור) אם ריסקן עד שנעשו מים, נוטלין מהם וטובלין בהם, אם יש בהם כשיעור. המ"ב (ס"ק נ"ח) כתב שאם יש בשלג כשיעור מקוה מותר בשעת הדחק כשאין לו מים אף בלא רסקו, ואפילו אם אין השלג מכונס הרבה בבית אחת אלא מונח על פני הארץ כל שיש מ' סאה מחובר יחד טובלין בו, ומ"מ צריך שיהיה עכ"פ כדי לכסות ידיו במקום שתוחבן.

אכן בשבת כתוב בשו"ע (ש"כ י"א) שלא יטול ידיו במים שיש בהם שלג או ברד, ואם יטול יזהר שלא ידחקם בין ידיו שלא יהא מרסק.

מחיצה של שלג

הערוך השולחן (או"ח שס"ב ט"ו) מסתפק אם מועיל בימי החורף מחיצה של שלג וכפור וקרח, וכתב שאין להביא ראיה דלא מהני מדאמרינן (ב"ב כ'). דאינן ממעטין בחלון לענין פותח טפח המביא את הטומאה משום דכיון דנמוקים מאליהן לא ממעטים את הפותח טפח וכ"ש דאין שם מחיצה על זה וכמים בעלמא הם, כי בסתימת פותח טפח צריך ביטול עולמית אבל במחיצות שבת מספיק מחיצה לשעתו ולשעתו הוי דבר של קיימא.

אהל

שינוי במשנה (אהלות ח' ה') אלו לא מביאין ולא חוצצין כיפת הברד והשלג.

שלג ע"ג הסכך

הבאר היטב (תרכ"ו סק"א) כתב מקומות קרים שבסוכות יורד שלג הרבה על סכך הסוכה ומתעבה ונעשה כעין תקרה כשרה. וכ"ה בבכורי יעקב שם ומביא ראיה מדברי המשנה באהלות דהשלג והברד לא מביאין ולא חוצצין.

מקוה

השו"ע (יו"ד ר"א ל') אין שאיבה פוסלת אלא במים, אבל השלג והברד והכפור אין שאיבה פוסלת בהם שאם שאב מאלו למקום החסר, לא פסלוהו. ולא עוד אלא אפילו עשה כל המקוה משלג שהביאו בכלי ועשה מהן מקוה כשר. הרמ"א כתב ומותר לטבול בו כמות שהוא. ויש מחמירין לטבול בכל אלה עד שנימוחו ונעשו מים.

אי מקבל טומאה

איתא בגמ' (נדה י"ז.) השלג לא אוכל ולא משקה, חישוב עליו לאכילה בטלה דעתו, למשקה מטמא טומאת משקין, ניטמא מקצתו לא ניטמא כולו טהר מקצתו טהר כולו, והגמ' מפרשת שהסיפא היא באופן שהעבירו על אויר תנור וממילא הכל נטמא ובזה צריך לטהר כולו. וכן נפסק ברמב"ם (טומאת אוכלין א' כ"ב).

כיסוי הדם

הבית יוסף (יו"ד כ"ח) כתב בשם המרדכי שמכסין בשלג שנאמר 'כי לשלג יאמר הוי ארץ' ותמה עליו שבכיסוי הדם בעינין דוקא עפר.

שלג היא ממידת רחמים

האלשיך (איוב ל"ז ו') כתב בהגיע שפע מימי החסד אל מידת הרחמים מתעבה עד יתואר כשלג. וכן מבואר בריקאנטי (בראשית ו' ג') ועוד מקומות.

כתיב (ד, ו) 'והנה ידו מצרעת כשלג',

השו"ע (או"ח ש"כ ט') כתב השלג והברד אין מרסקין אותם, דהיינו לשברם לחתיכות דקות כדי שיזובו מימיו אבל נותן הוא לתוך כוס של יין או מים והוא נימוח מאליו ואינו חושש, וכן אם הניחם בחמה או כנגד המדורה ונפשרו מותרים. המ"ב מבאר ששיטת השו"ע היא דמותר לכתחלה להניח כיון שממילא הוא נימוח אבל הרמ"א (שי"ח ט"ז) מחמיר דאף דנימוח מאליו אסור משום נולד ורק לתוך הכוס מותר משום שהוא מתערב במים ואינו ניכר.

נחלקו הראשונים בטעם איסור ריסקו רש"י משום דדמי למלאכה שבזמנא המים הללו, הרמב"ם גזירה שמא יסחוט פירות העומדין למשקין, ספר התרומה משום נולד.

לילך על שלג

השו"ע (או"ח ש"כ י"ג) כתב מותר לדרוס על שלג ברגליו ואינו חושש.

בספר מחזה אליהו (א' ס"ז) כתב שמותר לפזר מלח על השלג כדי להמיסו, ואע"פ שאסור לרסק שלג בידים מ"מ במקום הצורך מותר להפשירו ע"י שמשימו כנגד החמה א"כ מותר להפשירו ע"י שמפזר עליו מלח. ואפי' היא פסיק רישא שיצאו המים מרשותו לרה"ר אין בזה חשש הוצאה דהוי כחו שמותר, ואפי' כשיזובו לעשבים מותר.

דנו הפוסקים אם מותר לפנות את השלג ע"י דקר ומגריפה, המחזה אליהו שם כתב שאם הקרקע שעליו השלג אינו מרוצף ודאי יש בזה איסור משום איסור כיבוד, אבל במקום שהקרקע מרוצף כמו אצלנו שהשביל המוביל לפתח הבית ברוב מקומות מרוצף אין בזה איסור כיבוד, מ"מ יש בזה משום זלזול שבת ואין לעשותו אלא מקום צורך גדול.

אם שלג מוקצה

המ"ב (ש"ל"ח סק"ל) כתב דאין על המטר היורד דין מוקצה או נולד ויכול לשתותו או לרחוץ ממנו וה"ה אם הוא ראוי רק לשתיית בהמה. כתבו הפוסקים שה"ה שלג.

מותר לילך ברשות הרבים כשהשלג על כובעו או על בגדיו, ואין צריך להסיר את השלג מעל כובעו, שאין בזה איסור הוצאה כן כתב בשש"כ, והמקור ממה שכתוב בשו"ע (או"ח ש"כ"ז) ההולך ברשות הרבים ומטר סוחף על ראשו ועל לבושו, לא הקפידו בו. המ"ב כתב לפי שהם מועטים ואין מצוי בהם שיעור הוצאת המים שיתחייב בהן לא גזרו בזה שהוא שלא כדרך הוצאה, ואפילו כשהרבה מים נבלע בלבושו ג"כ מותר לילך בהן.

לנער שלג שעל בגדיו

השו"ע (או"ח ש"ב א') כתב המנער טלית חדשה, שחורה, מן הטל שעליה, חייב שהניעור יפה לה כמו כיבוס. והוא שמקפיד עליה שלא ללבוש בלא נייעור. הביאור הלכה כתב דה"ה שלג, אבל אם עדיין השלג לא נמס כלל מותר דהוא כעין נוצות שמותר משום דעומדין מלמעלה ולא נכנסין בתוכו, אך יזהר לנער בקל דאף אם היה נמס קצת ולא מינכר לא יפול כ"א ממשות השלג העומד מלמעלה.

השש"כ (ט"ו ל"ו) כתב שמה שאסור בחזק הוא משום שחיה

כתיב (ב, א) 'וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי', לכאור' תמוה למה לא כתיב 'עמרם'. בספר אַזנים לתורה מבאר שאילו היה מפרש שמותיהם היו אומרים שמן השמים גזרו שמושיעם של ישראל יולד לעמרם ויוכבד, עכשיו שנאמר וילך איש הרי שכל איש מכלל ישראל היה ראוי להיות אביו של משה רבינו ובלבד שיהא גדול בתורה ובמעשים טובים וביראת חטא כמו עמרם שמת בעטיו של נחש כמבואר בגמ' ב"ב י"ז. וכן כתיב בת לוי ולא יוכבד שכל בת ישראל היתה ראויה להיות אמו של משה רבינו ובלבד שתמסור את נפשה בעד הצלת ילדי ישראל כמו יוכבד שהיא שפרה והצילה בניהם של כלל ישראל.

כתיב (א, ח) 'אשר לא ידע את יוסף'. הכלי יקר מבאר שלא ידע מה שקרה ליוסף, כי אחיו היו משתדלים בכל עוז להאבידו ולבטל חלומותיו ולא הועילו להם כל נכליהם אשר נכלו, כי רצון הקב"ה היה עם יוסף לגדלו, ודברי הקב"ה יקום לעולם, כך פרעה אמר פן ירבה נגד רצון הקב"ה שאמר כן ירבה וחשב מחשבות עליהם ולא עלתה בידו כאשר לא עלתה בידי אחי יוסף. וזה כוונת הקרא שלא למד מאחי יוסף שאין אפשרות לשנות ממה שקבע הקב"ה.

כתיב (ג, טז) 'פקד פקדתי', ואיתא במדרש מי שאומר בלשון הזה הוא הגואל האמתי. השל"ה תמה למה דוקא תיבה זו ניתנה לסימן. עוד קשה למה כתיב 'פקד' חסר. ומבאר הרי אמרו חז"ל (מגילה י"ג): שהקב"ה מקדים רפואה למכה, והנה אותיות 'פקד' הם מוקדמות לאותיות 'צרה', הרי הוקדם רפואה למכה. להודיע שהמכה אינה כמכת אויב, רק רפואה היא לנו לזכך ולצרף החומר.

איתא במדרש על הפסוק 'ועתה לכה ואשלחך אל פרעה' א"ר אלעזר לכה עם אות ה' בסוף התיבה לומר אם אין אתה גואלם אין אחר גואלם. בספר נתיבות שלום מבאר ע"פ דברי המדרש על הפסוק 'וירא בסבלותם' ראה שאין להם מנוחה הלך ואמר לפרעה מי שיש לו עבד אם אינו נח יום אחד בשבוע הוא מת, ואלו עבדיך אם אין אתה מניח להם יום אחד בשבוע הם מתים, אמר לו לך ועשה להן כמו שתאמר, הלך משה ותקן להם את יום השבת לנוח. הרי שמשה תיקן להם יום השבת וזה היתה תחילת הגאולה ולכן רק הוא יכול לגמרו.

ומבאר את זה ע"פ מה שאמרו חז"ל אין ישראל נגאלין אלא בזכות שבת, והטעם כי יהודי כל זמן שהוא טרוד ועסוק אין לו ישוב הדעת אבל בשבת יש לו יום להתבונן וכשיש לו ישוב הדעת הוא יודע מה מותר ומה אסור ואיך להתגבר נגד היצר הרע, אבל כל זמן שהוא טרוד ומבולבל אין לו כל כך כח ללחום נגד היצר הרע. וביותר מזה הרי הגלות הוא מחמת הפגם שפגו (בפגם הברית) שקשה לתקנם, ושבת הוא תיקון לתקן כל הפגמים כדאמרו חז"ל (שבת קי"ח): כל המשמר שבת כהלכתו מוחלין לו כל עוונותיו (והאריך בזה ביסוד שורש העבודה).

ולכן צריך דוקא משה כי הוא הבין שרק ע"י שכלל ישראל ישמרו שבת אפשר לצאת מהגלות, כי תחילה צריך זמן להתבונן בישוב הדעת ובזה האדם מתקרב להקב"ה ובזה אפשר לתקן את הפגמים ובזכות זה אפשר להגאל.

ואפי' פרעה הבין שבזכות שבת הם באים עכשיו לבקש לצאת ממצרים ולכן איתא במדרש תנחומא (פ' וארא) על הפסוק 'תכבד העבדה על האנשים ויעשו בה ואל ישעו בדברי שקר' מהו ואל ישעו, שהיה בידן מגילות שהיו משתעשעין בהם משבת לשבת לומר שהקב"ה גואלן אמר להם פרעה אל ישעו בדברי שקר אל יהיו משתעשעין.